

**THE POWERS OF THE PRESIDENT OF THE REPUBLIC OF POLAND
IN A SCOPE OF NATIONAL SECURITY**

**UPRAWNIENIA PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
W ZAKRESIE BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA**

dr Monika Giżyńska

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Wydział Prawa i Administracji.

monika.gizynska@uwm.edu.pl.

ABSTRACT

This article deals with the powers of the President of the Republic of Poland of national security. The author briefly characterized the political position and the powers of the President in the early period of the State, that is in the Interbellum, with a particular emphasis on the scope of powers on national security. The article focuses primarily on the existing powers of the President on national security. Attention was drawn to the fact that the President in accordance with the Constitution of the Republic of Poland from 1997, shall ensure observance of the Constitution, safeguard the sovereignty and security of the State as well as the inviolability and integrity of its territory. It was emphasised that in time of peace, in a normal political situation the specific powers of the President come down to personal decision making. The role of the President increases in a case of national security threat; when the powers of the President related to the states of emergency should be considered especially. Among the Presidential powers in case of external threat to the country a state of war must be mentioned. Based on Article 230 of the Constitution of the Republic of Poland the President has the power, at the request of the Council of Ministers, to introduce, in the case of threats to the constitutional government of the State, public security or public order, for a specified period, no longer than 90 days, in the state of emergency on a part or the whole territory of the State.

KEYWORDS: *martial law, state of emergency, state of natural disaster, the Commander-in-Chief of the Armed Forces, the National Security Council.*

WPROWADZENIE

Celem artykułu jest scharakteryzowanie uprawnień Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w zakresie bezpieczeństwa państwa. Autorka krótko opisała pozycję ustrojową i kompetencje Prezydenta we wcześniejszym okresie państwowości, czyli w okresie międzywojennym, ze szczególnym uwzględnieniem zakresu uprawnień w zakresie bezpieczeństwa państwa. W artykule skupiono się przede wszystkim na obecnych uprawnieniach Prezydenta w zakresie bezpieczeństwa państwa. Zwrócono uwagę na fakt, iż Prezydent zgodnie z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r. czuwa nad przestrzeganiem konstytucji, stoi na straży suwerenności i bezpieczeństwa państwa oraz nienaruszalności i niepodzielności jego terytorium. Podkreślono, iż w czasie pokoju w normalnej sytuacji politycznej konkretne kompetencje Prezydenta sprowadzają się do podejmowania decyzji personalnych. Rola Prezydenta wzrasta natomiast w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa państwa; gdzie należy mieć na uwadze przede wszystkim uprawnienia Prezydenta dotyczące tzw. stanów nadzwyczajnych. Podstawowymi metodami badawczymi zastosowanymi w pracy są metoda formalno-dogmatyczna oraz historyczna.

1. POZYCJA USTROJOWA ORAZ UPRAWNIENIA PREZYDENTA W ZAKRESIE BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA W II RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Institucja Prezydenta w polskim ustroju politycznym pojawiła się po raz pierwszy w okresie dwudziestolecia międzywojennego po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r. po 123 latach zaborów. Wraz z uchwaleniem Konstytucji marcowej w 1921 r.¹ w miejsce istniejącego dotychczas Naczelnika Państwa został powołany Prezydent. Konstytucja wprowadziła parlamentarno-gabinetowy system rządów. Uprawnienia Prezydenta w przyjętym systemie były skromne. Głównym zadaniem, jakie mu przypisano, było reprezentowanie państwa na arenie międzynarodowej. Jako głowa państwa Prezydent posiadał kompetencje reprezentacyjne i dyplomatyczne. Art. 48 Konstytucji marcowej stanowił, iż Prezydent Rzeczypospolitej reprezentuje państwo na zewnątrz, przyjmuje przedstawicieli dyplomatycznych państw obcych i wysyła przedstawicieli dyplomatycznych Państwa Polskiego do państw obcych. Prezydent był także odpowiedzialny za zawieranie umów z innymi państwami i podawanie

¹ Ustawa z dnia 17 marca 1921 r. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 1921 r. Nr 44, poz. 267. Dalej jako Konstytucja marcowa. Regulacje dotyczące Prezydenta zawarte były w rozdziale III zatytułowanym *Władza wykonawcza*.

ich Sejmowi do wiadomości. W sytuacji, gdy przedmiotem umów miały być umowy handlowe i celne, które obciążały państwo pod względem finansowym albo zawierały przepisy prawne, obowiązujące obywateli, albo też wprowadzały zmianę granic Państwa, a także przymierza, wymagały zgody Sejmu². W odniesieniu do kompetencji związanych z obronnością kraju Prezydent miał prawo wypowiedzieć wojnę oraz zawrzeć pokój, wymagało to jednak uprzedniej zgody Sejmu³. Prezydent pełnił również rolę najwyższego zwierzchnika sił zbrojnych⁴. Nie mógł jednak sprawować naczelnego dowództwa podczas wojny. Zwierzchnictwo Prezydenta nad siłami zbrojnymi miało charakter honorowy, ponieważ Prezydent mianował Naczelnego Wodza Sił Zbrojnych Państwa na wypadek wojny, jednak wyłącznie na wniosek Rady Ministrów, przedstawiony przez Ministra Spraw Wojskowych⁵. Naczelnny Wódz za wszystkie swoje akty związane z dowództwem podczas wojny, jak i za sprawy kierownictwa wojskowego odpowiadał przed Sejmem.

Konstytucja kwietniowa z 1935 r.⁶ wprowadziła polską odmianę ustroju prezydenckiego. Ustrojodawca odrzucił system podziału władz. Konstytucja kwietniowa przyznała bowiem jednemu z organów, a był to Prezydent, nadrzędny charakter nad pozostałymi organami państwa, które podlegały jego zwierzchnictwu. Konstytucja kwietniowa rozszerzyła kompetencje Prezydenta. Na czele państwa stał Prezydent, w którego osobie, jak stwierdzał art. 2 Konstytucji kwietniowej, skupiała się jednolita i niepodzielna władza. Prezydent posiadał uprawnienia osobiste, tzw. prerogatywy, które nie wymagały kontrasygnowania oraz uprawnienia zwykle wymagające kontrasygnaty premiera i ministra. Uprawnienia wymagające kontrasygnaty zostały zawarte w art. 12 Konstytucji kwietniowej, który stanowił, że Prezydent Rzeczypospolitej mianuje według swego uznania Prezesa Rady Ministrów, a na jego wniosek mianuje Ministrów; zwołuje i rozwiązuje Sejm i Senat; zarządza otwarcie, odroczenie i zamknięcie sesji Sejmu i Senatu; jest Zwierzchnikiem Sił Zbrojnych; reprezentuje Państwo na zewnątrz, przyjmuje przedstawicieli państw obcych i wysyła przedstawicieli Państwa Polskiego; stanowi o wojnie i pokoju; zawiera i ratyfikuje umowy z innymi państwami; obsadza urzędy państwowe,

2 Art. 49 Konstytucji marcowej.

3 Zob. art. 50 Konstytucji marcowej.

4 Szerzej patrz: Z. Witkowski (1987), s. 80-83.

5 Zob. art. 46 Konstytucji Marcowej. Szerzej zobacz: W. Komarnicki (2008), s. 268-272.

6 Ustawa Konstytucyjna z dnia 23 kwietnia 1935 r., Dz. U. z 1935 r. Nr 30, poz. 227. Dalej jako Konstytucja kwietniowa.

jemu zastrzeżone.

Zakres kompetencji głowy państwa, który podlegał kontrasygnacie, był niewielki w porównaniu z kompetencjami niepodlegającymi obowiązkowi kontrasygnaty. Druga grupa kompetencji Prezydenta to prerogatywy prezydenckie. Jak podkreśla E. Zwierzchowski, twórcy Konstytucji kwietniowej stosownie do założenia o nadrzędnej pozycji Prezydenta nawiązali do tradycji monarchii parlamentarnej, która posługiwała się instytucją prerogatyw królewskich, czyli aktów osobistych króla zwolnionych z obowiązku kontrasygnaty przez parlamentarnie odpowiedzialnych ministrów⁷. W artykule 13 Konstytucji kwietniowej wymienione zostały wszystkie prerogatywy prezydenckie. Do uprawnień tych należało: wskazywanie jednego z kandydatów na Prezydenta Rzeczypospolitej i zarządzanie głosowania powszechnego; wyznaczenie na czas wojny następcy Prezydenta Rzeczypospolitej⁸; mianowanie i odwoływanie Prezesa Rady Ministrów, Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego i Prezesa Najwyższej Izby Kontroli; mianowanie i zwalnianie Naczelnego Wodza i Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych; powoływanie sędziów Trybunału Stanu; powoływanie senatorów piastujących mandat z wyboru Prezydenta Rzeczypospolitej; mianowanie i zwalnianie Szefa i urzędników Kancelarii Cywilnej; rozwiązywanie Sejmu i Senatu przed upływem kadencji; oddawanie członków Rządu pod sąd Trybunału Stanu; stosowanie prawa łaski.

2. POZYCJA USTROJOWA PREZYDENTA W III RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Instytucja Prezydenta została zniesiona na mocy Konstytucji z 1952 r.⁹, która to wprowadziła jednolitość władzy i pełne podporządkowanie Sejmowi. Część dotychczasowych kompetencji Prezydenta została przeniesiona na Radę Państwa¹⁰, niektóre przejął Sejm i rząd, a niektóre w ogóle zniesiono. Rada Państwa upoważniona była między innymi do zarządzania wyborów do Sejmu i zwoływania sesji, wydawania dekretów z mocą ustawy, ratyfikowania i wypowiedania umów międzynarodowych. Mogła również, w okresach gdy Sejm nie obradował, podejmować decyzje

⁷ E. Zwierzchowski (2005), s. 50-51.

⁸ Na podstawie Konstytucji z 1935 r. utworzono strukturę legalnych władz Rzeczypospolitej na Uchodźstwie (1939-1990).

⁹ Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwalona przez Sejm Ustawodawczy 22 lipca 1952 r., Dz. U. z 1952 r., Nr 33 poz. 232.

¹⁰ Kolegialny organ Rada Państwa zastąpił Prezydenta. Rada składała się z przewodniczącego, sekretarza, 4 zastępców i 11 członków.

o wprowadzeniu stanu wojennego.

Instytucję Prezydenta przywrócono w okresie transformacji ustrojowej w latach 90. XX w. w wyniku porozumień Okrągłego Stołu. Rokowania toczyły się między stroną partyjno-rządową a stroną opozycyjno-solidarnościową. Nowela kwietniowa, czyli ustawa o zmianie Konstytucji PRL z 7 kwietnia 1989 roku¹¹, była pierwszym aktem zmieniającym ówczesną konstytucję. Przywrócono wówczas drugą izbę parlamentu, Senat oraz urząd prezydenta, który zastąpił dotychczasową Radę Państwa. Prezydent miał być wybierany przez Zgromadzenie Narodowe. Nowela kwietniowa wprowadziła zaczątki podziału władzy oraz systemu parlamentarno-gabinetowego. Formalnie to jednak nadal Sejm posiadał nadrzędną i zwierzchnią pozycję w stosunku do pozostałych organów władzy. Był najwyższym organem władzy państwowej. Prezydent czuwał nad przestrzeganiem konstytucji, miał stać na straży suwerenności i bezpieczeństwa państwa, nie naruszalności i niepodzielności jego terytorium oraz przestrzegania międzynarodowych sojuszy politycznych i wojskowych. Prezydent zgodnie z art. 32 noweli kwietniowej był najwyższym przedstawicielem państwa polskiego w stosunkach wewnętrznych i międzynarodowych. Prezydent był też przewodniczącym Komitetu Obrony Kraju¹². Był uprawniony do wprowadzenia stanu wojennego¹³ oraz wyjątkowego¹⁴.

Nowela konstytucyjna z 27 września 1990 roku¹⁵ znacznie wzmocniła pozycję Prezydenta. Wprowadzono wybór Prezydenta przez Naród. Po raz pierwszy w historii ustroju Polski wybory prezydenta oparte były na zasadzie powszechności, równości, bezpośredniości i tajności głosowania, przy bezwzględnej większości głosów¹⁶.

Ustawa konstytucyjna z 23 kwietnia 1992 r.¹⁷ o trybie przygotowania i uchwalenia Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej przyznała Prezydentowi prawo zgłoszenia własnego projektu konstytucji, zgłaszania poprawek do

11 Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej, Dz. U. z 1989 r., Nr 19, poz. 101, dalej jako nowela kwietniowa.

12 W skrócie KOK. Był to naczelny organ administracji państwowej odpowiedzialny bezpośrednio za całokształt przedsięwzięć dotyczących obronności i bezpieczeństwa państwa. Przewodniczącym KOK był Prezydent RP. Zob. T. Słomka (2005), s. 160-161.

13 Art. 32i. 1 noweli kwietniowej.

14 Art. 32i. 2 noweli kwietniowej.

15 Ustawa z dnia 27 września 1990r. o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Dz. U. z 1990 r., Nr 67, poz. 397.

16 Art. 1 pkt. 5 noweli konstytucyjnej z 1990 r. Do art. 94 Konstytucji z 1952 r. dodano ust. 3 określający zasady prawa wyborczego na Prezydenta.

17 Ustawa konstytucyjna z 23 kwietnia 1992 r. o trybie przygotowania i uchwalenia Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 1992 r., Nr 67, poz. 336.

projektu między drugim a trzecim czytaniem, delegowania swego przedstawiciela do udziału w obradach Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego. Nałożyła też na Prezydenta obowiązek zarządzenia referendum nad uchwalonym tekstem konstytucji oraz obowiązek podpisania konstytucji przyjętej w drodze referendum.

Ustawa konstytucyjna z 17 października 1992 roku¹⁸ była aktem tymczasowym – uchwalonym w celu usprawnienia działalności naczelnych władz państwa do chwili uchwalenia nowej konstytucji. Na jej mocy do kompetencji Prezydenta należało sprawowanie ogólnego kierownictwa w dziedzinie stosunków zagranicznych oraz w zakresie wewnętrznego i zewnętrznego bezpieczeństwa państwa; zwierzchnictwo nad siłami zbrojnymi Rzeczypospolitej Polskiej. W porozumieniu z ministrem obrony narodowej Prezydent mianował i zwalniał szefa Sztabu Generalnego, a na wniosek ministra obsadzał najwyższe stanowiska w wojsku. Prezydent mianował i zwalniał na okres wojny Naczelnego Wodza¹⁹. Pozycja Prezydenta, poprzez unormowania ustawy konstytucyjnej z 1992 r., została wzmocniona, co między innymi znalazło wyraz, na co zwraca uwagę L. Garlicki²⁰, w ukształtowaniu się koncepcji tak zwanych resortów prezydenckich (Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Ministerstwa Obrony Narodowej, Ministerstwa Spraw Zagranicznych) podległych w obsadzie i działalności głowie państwa.

Obecna Konstytucja²¹ w art. 10 ust. 2 określa Prezydenta jako jeden z dwóch członów władzy wykonawczej (obok Rady Ministrów). Organizacja władzy wykonawczej oparta jest na zasadzie dualizmu, czyli odrębnego funkcjonowania Prezydenta oraz rządu. Niemniej w świetle art. 146 ust. 2 Konstytucji RP, domniemanie kompetencji w sprawach polityki państwa przemawia na rzecz Rady Ministrów a nie Prezydenta. Prezydent, w związku z przyjęciem parlamentarnego zrjonalizowanego systemu rządów, pełni funkcję arbitra, to znaczy czuwa nad prawidłowością relacji między poszczególnymi organami władzy i interweniuje przede wszystkim w sytuacji zakłócenia relacji między Sejmem a rządem.

18 Ustawa konstytucyjna z 17 października 1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym, Dz. U. z 1992 r., Nr 84, poz. 426.

19 Zob. art. 34, art. 35, art. 36, art. 37 ustawy konstytucyjnej z 1992 r.

20 L. Garlicki (2010), s. 259.

21 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483. Dalej jako Konstytucja RP.

3. UPRAWNIENIA PREZYDENTA DOTYCZĄCE BEZPIECZEŃSTWA I OBRONNOŚCI PAŃSTWA

Uprawnienia Prezydenta dotyczące bezpieczeństwa i obronności państwa wynikają wprost z postanowień ustawy zasadniczej. Przepis art. 126 ust. 2 Konstytucji RP stwierdza, iż Prezydent Rzeczypospolitej czuwa nad przestrzeganiem Konstytucji, stoi na straży suwerenności i bezpieczeństwa państwa oraz nienaruszalności i niepodzielności jego terytorium. Co więcej, na podstawie art. 133 Konstytucji RP, głowa państwa jest reprezentantem państwa w stosunkach zewnętrznych.

Zgodnie z art. 126 ust. 1 Konstytucji RP Prezydent jest najwyższym przedstawicielem państwa w stosunkach wewnętrznych i zewnętrznych. Prezydent, pełniąc funkcję reprezentanta, jest wyłącznie przedstawicielem państwa, a nie Narodu²². Zgodnie z art. 126 ust. 2 Konstytucji RP Prezydent ma za zadanie stać na straży suwerenności, bezpieczeństwa państwa oraz nienaruszalności i niepodzielności jego terytorium. Na mocy art. 4a ustawy o powszechnym obowiązku obrony²³, Prezydent stojąc na straży suwerenności i bezpieczeństwa państwa, nienaruszalności i niepodzielności jego terytorium, w szczególności: 1) zatwierdza, na wniosek Prezesa Rady Ministrów, strategię bezpieczeństwa narodowego; 2) wydaje, na wniosek Prezesa Rady Ministrów, w drodze postanowienia, Polityczno-Strategiczną Dyrektywę Obronną Rzeczypospolitej Polskiej oraz inne dokumenty wykonawcze do strategii bezpieczeństwa narodowego; 3) zatwierdza, na wniosek Rady Ministrów, plany krajowych ćwiczeń systemu obronnego i kieruje ich przebiegiem; 4) postanawia, na wniosek Prezesa Rady Ministrów, o wprowadzeniu albo zmianie określonego stanu gotowości obronnej państwa; 5) może zwracać się do wszystkich organów władzy publicznej, administracji rządowej i samorządowej, przedsiębiorców, kierowników innych jednostek organizacyjnych oraz organizacji społecznych o informacje mające znaczenie dla bezpieczeństwa i obronności państwa; 6) inicjuje i patronuje przedsięwzięciom ukierunkowanym na kształtowanie postaw patriotycznych i obronnych w społeczeństwie.

Jak już zostało podkreślone, zgodnie z art. 126 ust. 2 Konstytucji RP Prezydent ma za zadanie stać na straży suwerenności, bezpieczeństwa państwa oraz nienaruszalności i niepodzielności jego terytorium. Wynika z tego również konieczność powierzenia głowie państwa najwyższego

²² Wynika to z art. 104 ust. 1 Konstytucji RP oraz art. 108 Konstytucji RP, które stanowią, iż przedstawicielami Narodu są wyłącznie posłowie i senatorowie.

²³ Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej, tekst jednolity Dz. U. z 2004 r., Nr 241, poz. 2416.

zwierzchnictwa nad Siłami Zbrojnymi, o czym świadczy art. 134 ust. 1 Konstytucji RP²⁴. Prezydent, będąc zwierzchnikiem Sił Zbrojnych, nie uzyskuje żadnego stopnia czy tytułu wojskowego. Staje się zwierzchnikiem od chwili zaprzysiężenia, co ma służyć podkreśleniu ciągłości Sił Zbrojnych.

Art. 134 ust. 1 Konstytucji RP, na co już wskazano, przyznaje Prezydentowi pozycję najwyższego zwierzchnika Sił Zbrojnych, niemniej zastrzega, że w czasie pokoju zwierzchnictwo to jest sprawowane za pośrednictwem Ministra Obrony Narodowej²⁵. To Ministrowi Obrony Narodowej powierzono rzeczywiste kierowanie armią. Jest on także odpowiedzialny za dowodzenie armią przy pomocy jej struktur wewnętrznych. Prezydenta nie można tym samym uważać za bezpośredniego dowódcę armii, gdyż sprzeciwiałoby się to zasadzie cywilnej i demokratycznej kontroli nad siłami zbrojnymi²⁶. Zwierzchnictwo ma wymiar jedynie pryncypialny, gdyż Prezydent nie jest dowódcą sił zbrojnych ani w czasie pokoju, ani w czasie wojny. Funkcja ta ma wymiar ceremonialny, co wynika z kilku przesłanek. Po pierwsze, prezydent nie został wyposażony w instrumenty inicjujące działania armii. Po drugie, siły zbrojne czuwają nad bezpieczeństwem państwa w zupełnie innym charakterze niż czyni to Prezydent. Konstytucja RP dość lakonicznie określa rolę Prezydenta w tej kwestii. Doprecyzowuje ją jednak ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej. W świetle jej postanowień Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, sprawując zwierzchnictwo nad Siłami Zbrojnymi, w szczególności: określa, na wniosek Ministra Obrony Narodowej, główne kierunki rozwoju Sił Zbrojnych oraz ich przygotowań do obrony państwa²⁷.

Funkcja najwyższego zwierzchnika ma raczej wymiar symboliczny, zastrzega niemniej Prezydentowi prawo do informacji i konsultacji we wszystkich ważniejszych sprawach. W tym celu Prezydent powołuje Radę Bezpieczeństwa Narodowego jako organ doradczy w zakresie wewnętrznego i zewnętrznego bezpieczeństwa państwa²⁸. Rada Bezpieczeństwa Narodowego uzyskała konstytucyjne usytuowanie w obecnej Konstytucji RP. Konstytucjonalizacja organów doradczych, a takim jest Rada Bezpieczeństwa Narodowego, występuje w aktach konstytucyjnych nie-

24 Art. 134 Konstytucji RP stanowi, iż Prezydent jest najwyższym zwierzchnikiem Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej.

25 Art. 134 ust. 2 Konstytucji RP.

26 Art. 26 ust. 2 Konstytucji RP.

27 Art. 5 ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej.

28 Art. 135 Konstytucji RP.

zmiernie rzadko, na co zwraca uwagę P. Sarnecki²⁹. Konsekwencją tak przyjętych regulacji jest obowiązek powołania takiego organu. Musi być to organ wieloosobowy. Ustrojodawca nie określił wymogów kwalifikacyjnych członków Rady Bezpieczeństwa Narodowego, co powinien zrobić ustawodawca, a w przypadku braku takowych swoboda wyboru zostaje pozostawiona Prezydentowi. Wiadomym również jest to, iż przewodniczącym Rady Bezpieczeństwa Narodowego musi być Prezydent.

W czasie pokoju, w normalnej sytuacji politycznej, konkretne kompetencje Prezydenta sprowadzają się do podejmowania decyzji personalnych. Prezydent mianuje Szefa Sztabu Generalnego oraz dowódców rodzajów sił zbrojnych³⁰, pamiętać jednak należy, że te akty Prezydenta wymagają kontrasygnaty³¹. Prezydent uzyskał także uprawnienia nadawania, zgodnie z art. 134 ust. 5 Konstytucji RP, na wniosek Ministra Obrony Narodowej stopni wojskowych. Można do nich zaliczyć mianowanie na pierwszy stopień podoficerski, a także na stopnie admirałów i generałów oraz na stopień Marszałka Polski. Prezydent ma także możliwość pozbawiania stopnia generalskiego i admirałskiego.

Rola Prezydenta wzrasta natomiast w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa państwa. Należy mieć tu przede wszystkim na uwadze uprawnienia Prezydenta dotyczące tzw. stanów nadzwyczajnych. Ustrojodawca przewidział możliwość wprowadzenia na terytorium państwa trzech stanów nadzwyczajnych³². Zalicza się do nich stan wojenny, stan wyjątkowy i stan klęski żywiołowej.

Wśród uprawnień prezydenckich na wypadek wystąpienia zewnętrznego zagrożenia państwa wymienić należy wprowadzenie stanu wojny³³. Dzieje się to jedynie w razie zbrojnej napaści na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub gdy z umów międzynarodowych wynika zobowiązanie do wspólnej obrony przeciwko agresji³⁴. Jeżeli Sejm nie może się zebrać na posiedzenie, to o stanie wojny postanawia Prezydent³⁵. Rozporządzenie Prezydenta o wprowadzeniu stanu wojennego wymaga

29 P. Sarnecki (1999), s. 1 i n.

30 Art. 134 ust. 3 Konstytucji RP.

31 Nie ma ich wśród 30 prerogatyw w art. 144 Konstytucji RP.

32 Art. 228 ust. 1 Konstytucji RP.

33 Jest to jednak zastępcze uprawnienie Prezydenta, gdyż zgodnie z art. 116 ust. 1 Konstytucji RP to Sejm podejmuje uchwałę o stanie wojny.

34 Jak podkreśla K. Prokop, zagrożenie zewnętrzne jest zwrotem niedookreślonym i każdorazowo musi być precyzowane przez Radę Ministrów i Prezydenta w trakcie rozważania możliwości wprowadzenia stanu wojennego w konkretnej sytuacji. Zob. szerzej: K. Prokop (2005), s. 46 i n.

35 Art. 116 ust. 2 Konstytucji RP.

kontrasygnaty Prezesa Rady Ministrów, który przejmuje, wraz z całą Radą Ministrów, pełną odpowiedzialność polityczną przed Sejmem za wprowadzenie stanu wojennego. Rozporządzenie o wprowadzeniu stanu wojennego Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej przedstawia Sejmowi w ciągu 48 godzin od jego podpisania. W rozporządzeniu muszą być określone przyczyny wprowadzenia oraz obszar, na którym wprowadza się stan wojenny, a także rodzaje ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela³⁶. Wprowadzenie stanu wojennego jest możliwe jedynie na wniosek Rady Ministrów³⁷. W tym przypadku zostaje zachowany element współdziałania dwóch ośrodków władzy wykonawczej. Regulują to szczegółowo przepisy ustawy o stanie wojennym. Artykuł 10 ustawy o stanie wojennym stanowi, iż jeżeli w czasie stanu wojennego wystąpi konieczność obrony państwa, obroną tą kieruje Prezydent we współdziałaniu z Radą Ministrów. Do szczególnych uprawnień Prezydenta w czasie stanu wojennego zaliczyć należy: 1) postanowienie, na wniosek Rady Ministrów, o przejściu organów władzy publicznej na określone stanowiska kierowania, 2) postanowienie, na wniosek Rady Ministrów, o stanach gotowości bojowej Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, 3) określenie, na wniosek Rady Ministrów, zadań Sił Zbrojnych w czasie stanu wojennego, 4) możliwość mianowania, na wniosek Prezesa Rady Ministrów, Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych, 5) zatwierdzanie, na wniosek Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych, planów operacyjnych użycia Sił Zbrojnych, 6) uznawanie, na wniosek Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych, określonych obszarów Rzeczypospolitej Polskiej jako strefy bezpośrednich działań wojennych³⁸. Stan wojenny obowiązuje od dnia ogłoszenia rozporządzenia w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej o wprowadzeniu stanu wojennego oraz inne akty prawne dotyczące tego stanu podaje się do publicznej wiadomości, w drodze obwieszczenia właściwego wojewody, przez rozplakatowanie w miejscach publicznych, a także w sposób zwyczajowo przyjęty na danym obszarze³⁹. Jeżeli ustaną przyczyny, dla których stan wojenny został wprowadzony oraz zostanie przywrócone normalne funkcjonowanie państwa, Prezydent, na wniosek Rady Ministrów, w drodze rozporządzenia, znosi stan wojenny⁴⁰.

36 Art. 3 ustawy z 29 sierpnia 2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 2002 r., Nr 156, poz. 1301 ze zm. Dalej ustawa o stanie wojennym.

37 Art. 229 Konstytucji RP.

38 Art. 10 ust. 2 ustawy o stanie wojennym.

39 Art. 4 ustawy o stanie wojennym.

40 Art. 8 ustawy o stanie wojennym.

Na podstawie art. 230 Konstytucji RP Prezydent posiada uprawnienie do wprowadzenia na wniosek Rady Ministrów, w razie zagrożenia konstytucyjnego ustroju państwa, bezpieczeństwa obywateli lub porządku publicznego, na czas oznaczony, nie dłuższy niż 90 dni, stanu wyjątkowego na części albo na całym terytorium państwa.

Wniosek Rady Ministrów musi określać przyczyny wprowadzenia i niezbędny czas trwania stanu wyjątkowego oraz obszar, na jakim stan wyjątkowy powinien być wprowadzony, a także odpowiednie do stopnia i charakteru zagrożenia, w zakresie dopuszczonym ustawą o stanie wyjątkowym, rodzaje ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela. Wniosek kierowany jest do Prezydenta, który niezwłocznie go rozpatruje i wydaje rozporządzenie o wprowadzeniu stanu wyjątkowego lub może odmówić takiego rozporządzenia. Stan wyjątkowy obowiązuje od dnia ogłoszenia rozporządzenia w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej⁴¹. Rozporządzenie o wprowadzeniu stanu wyjątkowego Prezydent przedstawia Sejmowi w ciągu 48 godzin od podpisania rozporządzenia. Sejm niezwłocznie rozpatruje rozporządzenie Prezydenta. Sejm może je uchylić bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów⁴². W przypadku uchylenia rozporządzenia przez Sejm, uchwałę Sejmu w tej sprawie niezwłocznie ogłasza się w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. Rozporządzenie Prezydenta o wprowadzeniu stanu wyjątkowego oraz inne akty prawne dotyczące tego stanu podaje się natomiast do publicznej wiadomości, w drodze obwieszczenia właściwego wojewody, przez rozplakatowanie w miejscach publicznych, a także w sposób zwyczajowo przyjęty na danym obszarze⁴³.

Jeżeli pomimo zbliżającego się upływu czasu, na jaki został wprowadzony stan wyjątkowy, nie ustały przyczyny wprowadzenia tego stanu oraz nie zostało przywrócone normalne funkcjonowanie państwa, Prezydent może, w drodze rozporządzenia, przedłużyć czas trwania stanu wyjątkowego. Przedłużenie stanu wyjątkowego może nastąpić tylko raz, za zgodą Sejmu i na czas nie dłuższy niż 60 dni⁴⁴.

Prezydent, na wniosek Rady Ministrów, w drodze rozporządzenia, znosi stan wyjątkowy przed upływem czasu, na jaki został wprowadzony,

41 Ustawa z 21 czerwca 2002 r. o stanie wyjątkowym, Dz. U. z 2002 r., Nr 153, poz. 1271 ze zm. Dalej jako ustawa o stanie wyjątkowym. Zob. art. 3 i art. 4 ustawy o stanie wyjątkowym.

42 Art. 231 Konstytucji RP.

43 Art. 3 ust. 3 ustawy o stanie wyjątkowym.

44 Art. 5 ust. 1 ustawy o stanie wyjątkowym.

jeżeli ustaną przyczyny wprowadzenia tego stanu oraz zostanie przywrócone normalne funkcjonowanie państwa. W czasie stanu wyjątkowego Prezydent na mocy art. 11 ustawy o stanie wyjątkowym może postanowić o użyciu oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej do przywrócenia normalnego funkcjonowania państwa, jeżeli dotychczas zastosowane siły i środki zostały wyczerpane. Prezydent wydaje postanowienie na wniosek Prezesa Rady Ministrów.

Trzecim stanem nadzwyczajnym ustanowionym przez ustrojodawcę jest stan klęski żywiołowej. Art. 232 Konstytucji RP stanowi, iż w celu zapobieżenia skutkom katastrof naturalnych lub awarii technicznych noszących znamiona klęski żywiołowej oraz w celu ich usunięcia Rada Ministrów może wprowadzić na czas oznaczony, nie dłuższy niż 30 dni, stan klęski żywiołowej na części albo na całym terytorium państwa. Przedłużenie tego stanu może nastąpić za zgodą Sejmu. Jedynym podmiotem uprawnionym do wprowadzenia tego stanu jest Rada Ministrów. Prezydent wyposażony jest jedynie w prawo dostępu do informacji w tym zakresie⁴⁵.

PODSUMOWANIE

Na zakończenie należy podkreślić, iż wyróżnienie w katalogu uprawnień Prezydenta kategorii kompetencji w zakresie bezpieczeństwa państwa wskazuje, na co zwraca uwagę W. Skrzydło, na rolę ustrojową Prezydenta jako głowy państwa. Obejmuje ona uprawnienia zróżnicowane pod względem przedmiotu regulacji, wspólne jednak z uwagi na zadania ustrojowe Prezydenta w zakresie zabezpieczenia obronności państwa (ochrona suwerenności, nienaruszalności granic i integralności terytorialnej państwa) oraz bezpieczeństwa państwa w czasie pokoju i wojny⁴⁶.

REFERENCES

1. Ustawa z dnia 17 marca 1921 r. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 1921 r. Nr 44, poz. 267.
2. Ustawa Konstytucyjna z dnia 23 kwietnia 1935 r., Dz. U. z 1935 r. Nr 30, poz. 227.
3. Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwalona przez Sejm Ustawodawczy w dniu 22 lipca 1952 r. Dz. U. z 1952 r. Nr 33 poz. 232.

⁴⁵ Zob. art. 16 ustawy z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej, Dz. U. z 2002 r. Nr 62, poz. 558 z późn. zm.

⁴⁶ W. Skrzydło (1997), s. 329.

4. Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej, Dz. U. z 1989 r. Nr 19, poz. 101.
5. Ustawa z dnia 27 września 1990 r. o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Dz. U. z 1990 r. Nr 67, poz. 397.
6. Ustawa konstytucyjna z 23 kwietnia 1992 r. o trybie przygotowania i uchwalenia Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 1992 r. Nr 67, poz. 336.
7. Ustawa konstytucyjna z 17 października 1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym, Dz. U. z 1992 r. Nr 84, poz. 426.
8. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483.
9. Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej, tekst jednolity Dz. U. z 2004 r. Nr 241, poz. 2416.
10. Ustawa z 29 sierpnia 2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 2002 r. Nr 156, poz. 1301 ze zm.
11. Ustawa z 21 czerwca 2002 r. o stanie wyjątkowym, Dz. U. z 2002 r. Nr 153, poz. 1271 ze zm.
12. Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej, Dz. U. z 2002 r. Nr 62, poz. 558 z późn. zm.
13. Witkowski, Z. (1987). Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej 1921-1935, Poznań.
14. Komarnicki, W. (2008). Polski prawo polityczne [geneza i system], Warszawa.
15. Zwierzchowski, E. (2005). Prezydent i Rząd w Konstytucji z 23 kwietnia 1935 roku, Przegląd Sejmowy, nr 2.
16. Słomka, T. (2005). Prezydent Rzeczypospolitej po 1989 roku. Ujęcie porównawcze, Warszawa.
17. Garlicki, L. (2010). Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu, Warszawa.
18. Sarnecki, P. (1999). Rozdział V „Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej”, komentarz do art. 135 Konstytucji RP, [w:] L. Garlicki (red.),

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, Warszawa.

19. Prokop, K., (2005). Stany nadzwyczajne w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, Białystok.
20. Skrzydło, W. (1997). Polskie prawo konstytucyjne, Lublin.